

İslam Aile Hukuku Bağlamında Çocuk Hakları*

Ali YÜKSEK*

Öz

İslâm hukukunda doğumla başlayan ve ergenlik çağına kadar devam eden döneme “çocukluk” denir. Bu dönemi yaşayan kimseye de “çocuk” denir. Çocukluk döneminin kendi içinde evreleri vardır. Çocuğun anne karnına düşmesinden itibaren ergen oluncaya kadar geçen sürede bir takım hak ve ödevleri vardır.

Çocuklara dair hak ve ödevler, İslam hukukunda ve pozitif hukukta garanti altına alınmıştır. Yaşama hakkı, soy isim hakkı, vatandaşlık hakkı gibi kabz gerektirmeyen haklar sağ doğmak şartıyla ceninlik döneminden itibaren başlar. Bunlara ilaveten çocukların, ebeveynlerini, akrabalarını tanıma ve soy isim hakkı, vatandaşlık hakkı, miras ve mülk edinme hakkı, süt emme, iyi beslenme, giyinme, barınma gibi bakım hakları, büyükleri tarafından çocuklara değer verilmesi, sevgi ve merhamet ile himaye edilmesi, kötü kötü alışkanlıklardan korunma hakları, oyun oynama hakkı, terbiye ve iyi eğitim alma haklarını da sayabiliriz.

Çocuk haklarının bilinmesi ve bu haklara saygı duyulması onların biyolojik ve psikolojik gelişimine de katkı sağlar. Çocukların her türlü şiddetten, istismardan uzak kalmaları, hayatta başarılı, uyumlu huzurlu olabilmeleri, toplumsal barışa ve güvene katkı sağlayabilen bireyler olabilmeleri için çocuk haklarına riayet etmek gerekir. Toplumdaki ailelerin ve bireylerin çocuk hakları konusunda bilinçlendirilmesi gerekir.

İşte biz bu tebliğimizde genel olarak İslam’ın çocuğa bakışını ve çocukların genel haklarını konu edindik.

---

* Bu metin, daha önce Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi tarafından 07-09.10.2021 tarihinde Bişkek şehrinde düzenlenen Aile ve Değerler başlıklı sempozyum kitabının 505-514 sayfalar arasında yayınlanmış olan tebliğin gözden geçirilmiş ve genişletilmiş makale formatındaki halidir.

* Doç. Dr. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Blm, Samsun/Türkiye, ali.yuksekk@omu.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4817-2576.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Fıkıh, Aile, Çocuk, Hak.

Child Rights In The Context Of Islamic Family Law

Abstract

In Islamic law, the period that begins with birth and continues until adolescence is called “childhood”. Childhood has its own phases. The child has some rights and duties from the time he falls into the mother's womb until he is a teenager.

Rights and duties regarding children are guaranteed in Islamic law and positive law. Rights such as the right to life, the right to surname, the right to citizenship start from the fetal period, provided that they are born alive. In addition, children have the following rights: children's right to know their parents, relatives and surname, the right to citizenship, the right to inheritance and property, care rights such as sucking milk, good nutrition, clothing and shelter, children are valued by their elders and protected with love and compassion, rights to be protected from bad bad habits, the right to play and the right to good manners and education.

Knowing and respecting children's rights also contributes to their biological and psychological development. It is necessary to respect children's rights in order for children to stay away from all kinds of violence and abuse, to be successful, harmonious and peaceful in life, and to be individuals who can contribute to social peace and trust. Families and individuals in the society should be made aware of children's rights.

In this paper, we have discussed the general view of Islam towards children and the general rights of children in Islamic law.

Keywords: Islamic Law, Fiqh, Family, Child, Right.

Giriş

Çocuklar yaşama sevinci, geleceğin güvencesidir. Bugünün çocuğu yarının büyüğüdür. Yardıma muhtaç olarak dünyaya gelen çocuklar içinde

bir sürü gizli yeteneği barındırır. Çocukluk dönemi, bireyin farklı yönlerini temsil eden dilsel, cinsel, sosyal, duygusal ve ahlaki gelişim özelliklerinin kazanıldığı, yaşamı derinden etkileyen davranışların oturduğu, karakterin şekillendiği, inanç ve değer yargılarının oluştuğu önemli bir süreçtir.¹ Onların bu yetenekleri zamanla olgunlaşır. İyi çocuklara sahip olmak, hem dünya hayatı için büyük mutluluk, hem de âhiret hayatı için kesintisiz sevap vesilesidir. Peygamberimiz kişinin ölümünden sonra bile amel defterinin kapanmamasını sağlayan üç şeyden birinin kendisine dua eden hayırlı bir evlât olduğunu bildirmiştir.²

Kur'ân-ı Kerîm, Müslümanların, Allah'tan, kendilerine göz nuru eşler ve çocuklar vermesi için dua ve niyazda bulunmalarını tavsiye ederken³ bazı peygamberlerle salih kulların da Allah Teâlâ'dan bilhassa hayırlı çocuklar ve temiz nesiller istediğini bildirmektedir.⁴

Çocuğa verilen değer daha kişi evlenmeden evvel evleneceği eşin seçimi ile başlar. Çünkü eş adayı ileride dünyaya gelecek çocuğun annesi veya babası olacaktır. Eşlerde bulunan eğitim, sağlık, kültür, güzel meziyetler, karakterler ileride doğacak çocuğa bir şekilde ya genler vasıtasıyla yada kültürel olarak yansıtacaktır. Güzel ahlâklı ve erdemli anne-babalar, çocuklarını da aynı doğrultuda güzel değerlerle eğitmek

---

¹ Ayhan Aydın, *Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenim-Öğretim*, Pegem yy., Ankara, 2014, s.11-13; Mehmet Nas, Mehmet Bahçekapılı, *Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Din Eğitimi, Erken Çocukluk Dönemi Din - Ahlak - Değerler Eğitimi ve Sorunları – 2 Sempozyumu*, Yalova Üniversitesi, 2020, ss.11-31, s.11.

² Müslim, Vasiyyet, 14; Tirmizî, Ahkâm, 36.

³ Furkân 25/74.

⁴ Bakara 2/128, 129 “Ey rabbimiz! Bizi sana teslim olanlardan eyle, soyumuzdan da sana teslim olacak bir ümmet çıkar. Bize ibadet usullerimizi göster, tövbemizi kabul et. Şüphesiz tövbeleri kabul eden, merhameti bol olan yalnız sensin. Soyumuzdan, onlara senin âyetlerini okuyacak, kitabı ve hikmeti öğretecek, onları arındıracak bir elçi çıkar rabbimiz! Çünkü yalnız sensin kudret ve hikmet sahibi.”; Âl-i İmrân 3/35, 38; İbrâhîm 14/35, 40.

isteyecek, yavrularını İslâmî ve insanî değerlerle yetiştirerek ve çocuklarına ihtiyaç duyacakları bilgi ve tecrübe aktaracaklardır.

Elbette bu kadar kıymetli varlığa değer verilmelidir, korunmalıdır, iyi yetiştirilmelidir, küçük bir insan olarak tüm hakları hukuk ilkeleriyle garanti altına alınmalıdır. Zaten çocuklara dair hak ve ödevler, İslam hukukunda ve pozitif hukukta yer alınmıştır. Çocuk hakları bütün çocuklar içindir. Çocukların doğum yerleri, ırkları, konuştukları diller, ebeveynlerinin inançları ve düşünceleri ne olursa olsun ayırım yapılamaz.

Bu çalışmamızda çocuğun kim olduğunu, onun hayatımızdaki yerini, onun temel hak ve ödevlerini, hayata nasıl hazırlanması gerektiğini sunmaya çalışacağız. Çünkü çocuk haklarının bilinmesi ve çocuklara hakkaniyetle yaklaşılması onların biyolojik ve psikolojik gelişimine de katkı sağlar. İleriki yaşamlarında iyi insan olmalarını sağlar.

Çocuk Kimdir

Çocuğa farklı pencerelerden bakılarak bir çok tanımlama yapılmıştır. Biz, İslam ve hukuk açısından tanımlama yapmayı uygun buluyoruz buna göre; İslâm hukukunda doğumla başlayan ve ergenlik çağına kadar devam eden döneme “çocukluk”, bu dönemi yaşayan kimseye de “çocuk” denir.⁵ İnsan nesli bu aşamada yeme, içme, konuşma, kişisel bakımlarını yapabilme gibi hayatın temel zorunluluklarını öğrenir. Yine hayatı boyunca kendisini takip edecek karakter temellerini bu çağda edinir. Çocukluk döneminin kendi içinde evreleri vardır. Doğumdan temyiz çağına ve temyizden ergenliğe kadar olmak üzere iki ana evresi vardır. İslâm hukuku açısından her iki dönemdeki çocuk farklı dinî ve hukukî hükümlere tâbidir.

---

⁵ Orhan Çeker, *İslam Hukukunda Çocuk*, Kayıhan yayınevi, İstanbul, 1990, s.27; Yılmaz Fidan, “İslâm Hukuku'nda Çocuk Hakları,” *Erken Çocukluk Dönemi Din - Ahlak - Değerler Eğitimi ve Sorunları - 2*, Palet y.y, İstanbul, 2020, ss. 271-274, s. 271; Banu İnanç, Bilgin Yazgan, Mehmet Atıcı, Meral Kılıç, “Gelişim Psikolojisi”, *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, Ankara, 2007, s.6.

Temyiz, sözlükte ayırmak veya iki şeyin farkını ortaya koymak doğru olanı tercih etmek manalarına gelir.⁶ bu anlamı çocuk için düşünecek olursak, iyiyi kötüden, zararı karıdan ayırabilme kabiliyetine tekabül eder.

Çocukluk Dönemleri

Erken dönem Çocukluk: Çocuklar genel kabule göre 0-2 yaşları arasında süt emen bebek, 2-7 yaşları arasında ilk dönem temyiz çağındadırlar.⁷ Bu dönemdeki çocukların vücut ehliyeti⁸ tam olup günümüzde buna kanunî kişilik veya medeni haklardan istifade ehliyeti de denir. Mesela çocuk bu evrede bütün haklara sahip olduğu gibi, kanuni temsilcisinin yerine getirebileceği borçlara da ehildir. Ancak bu dönemdeki çocuklar eda ehliyetine⁹ sahip olmadıklarından tüm fiili ve kavli tasarrufları geçersizdir.¹⁰

Temyiz Dönemi: 7-buluğ yaşları arasına ikinci dönem çocukluk veya temyiz çağı olarak nitelendirilir. Bu dönemde çocuk vücut yani hak ehliyetine tam olarak sahiptir. Bu çağda çocuk, artık fiili tasarruf ehliyetine yani eda ehliyetine yavaş yavaş sahip olmaya başlar. Çocukların temel eğitimleri bu dönemde başlar. Basit dini ve sosyal görevler bu yaşta kendilerinden istenmeye başlar. Nitekim Hz. Peygamber de “Çocuk sağını solundan ayırabildiği zaman ona namazı emrediniz,¹¹ çocuklarınıza yedi yaşında

---

⁶ İbn Manzûr, *Lisanu'l-Arab*, Daru'l-maarif, Kahire, ty., s.4307.

⁷ Çeker, *İslam Hukukunda Çocuk*, s.30.

⁸ Vücut ehliyeti: Dinî-Hukukî hak ve borçların doğmasına elverişlilik haline ehliyetine denir. Buna hak ehliyeti de denir. Bk.: Koçak, *Fıkıh usulü*, s. 240.

⁹ Eda ehliyet: Kişinin, dinen ve hukuken muteber sayılacak tarzda davranmaya, hukuki işlem yapmaya elverişliliğidir. Bk.: Koçak, *Fıkıh usulü*, s. 242.

¹⁰ Zeydan, Abdülkerim. *el-Veciz fi usûlü'l-fıkıh*, Müessesetü Kurtuba, Bağdat, 1976, s.96; Hamdi Döndüren, *Delilleriyle İslam Hukuku*, İslam Hukuku Külliyyatı yy., Konya, 1977, s.64; A. Hallaf, *İslam Hukuk Felsefesi*, çev. H. Atay, Ankara Üniversitesi yy., Ankara, 1985; 322; Koçak, *Fıkıh usulü*, s. 242.

¹¹ Ebu Davud, Salat, 26.

namazı emrediniz. On yaşlarına geldiklerinde eğer namaz kılmazlar ise onları hafifte dövünüz ve yataklarını ayırınız”¹² diyerek çocuğun temyiz kabiliyetiyle beraber bir takım sorumlulukların başlayacağını, tasarruflarının anlam kazanacağını ifade etmiştir. Ancak çocuklar her ne kadar bazı iyi ve kötü şeyleri ayırt edebilecek olgunlukta olsa bileler aklî gelişimleri tam olmadığından “eksik eda ehliyeti”ne sahiptirler. Yani bazı fiiller için ehildir; bazıları için ehil değildir; bazıları içinse sınırlı ehliyeti vardır.

Temyiz çağındaki çocukların hediye, hibe, vasiyet ve sadakayı kabul gibi veya sırf kendi lehlerine kazançlı bir alışveriş yaptıklarında tasarrufları geçerlidir. Yine bu çağda yapılan ibadetler çocuğun amel defterine sevap olarak kaydedilmektedir.¹³

Çocuğun Tamamen zararına olan tasarrufları geçerli olmaz. Mesela çocuğun hibesi, malını vakfetmesi veya bir malı değerinden daha fazlaya satın alması malvarlığında bir eksiltme oluşturacağı için geçersizdir. Ayrıca bu çağda çocuk için günahı veya cezayı gerektiren bir tasarruf söz konusu olursa çocuk cezadan muaf tutulur. Cani cezai ehliyeti yoktur. Sadece eğer çocuğun tasarruf ile başka bir şahsa mali bir zarar gelirse, mesela birçok çocuk komşusunun camını kırarsa o takdirde çocuğun velisi o zararı giderir ve camı tazmin eder.¹⁴

Buluğ Dönemi: Çocukluk dönemi, bir çocuğun akıllı bir şekilde buluğa ermesi ile birlikte sona erer. Buluğa Ermek kişinin aklen ve bedenen olgunlaşması demektir. Buluğa eren kişide birtakım alametler ve haller meydana gelir. Buluğa eriş kadın ve erkeğe göre, kişiden kişiye farklılık arz eder. Bu durum, temelde erkeklerde rüyada ihtilam olup kendisinden meni

---

¹² Muhammed b. Ali eş-Şevkani, *Neylü'l-evtâr min ehadîsi seyyidi'l-ehyâr*, et-Tıbaa muniriyye, Dimaşk, ty., I,377.

¹³ Abdullah b. Ahmed b. Kudame el-Makdesî, *el-Muğnî*, Daru'l-fikr, Beyrut,t.y., I,682.

¹⁴ Zeydan, *el-Veciz*, s.97; Döndüren, *Delilleriyle İslam Hukuku*, s.65; Hallaf, *İslam Hukuk Felsefesi*, s.322.

çıkması ile, kadınlarda ise adet kanamalarının başlaması ile olur. Buluğ ile birlikte kişi dinen Eda ehliyetine sahip tam bir mükellef olur.¹⁵

Kendisinde Buluğ alametleri görülmeyen çocuklarda son sınır İslam alimlerinin çoğunluğuna göre 15 yaştır. İslam alimleri buna, Hz Peygamberin “Çocuk 15 yaşını doldurduğu zaman kendisine hadler uygulanır,”¹⁶ sözü ve Hz Peygamberin Abdullah 1000 Ömer'i 14 yaşında Uhud Savaşına almayışı ancak bir yıl sonra 15 yaşın ulaştığında Hendek harbine kabul etmesini delil olarak gösterirler.¹⁷ Mecelle’de de buluğ yaşının en son sınırının 15 olduğu kayıt altına alınmıştır.¹⁸

Genel Olarak Çocuk Hakları

İslam fikhın/hukukunun çeşitli alanlarında çocuk hakları ve çocuklarla ilgili hükümlere yer verilmiştir. Çocukların bir insan olarak hak ve ödevleriyle kul olarak hak ve ödevleri farklıdır. Bunlara dair bilgileri yeri geldikçe sunacağız.

Çocukların Temel Hakları

1. Yaşama Hakkı

Çocuklar, küçük insanlardır, can taşımaktadır. Tüm insanlarda olduğu gibi onların da en temel hakkı yaşam haklarıdır. Yaşama hakkı, kişinin fiziksel ve ruhsal bütünlüğünü koruyabilmesi ve varlığının çeşitli etkilerle bozulmasına engel olunabilmesi hakkıdır. İnsanın yaşama hakkı, insan olma değerinden kaynaklanır. Devlet her çocuğun yaşamını ve gelişimini güvence altına almakla yükümlüdür.¹⁹ İnsan hayatının

---

¹⁵ Alâuddin el-Kâsânî, *Bedaiu's-sanâi' fi tertîbi'ş-şerâi'*, Duru'l-kitabi'l-arabi, Beyrut, 1982, I,116, 144.

¹⁶ Beyhakî, Sünen, VI,57.

¹⁷ Kurtubi, Tefsir, V,35; Şirbini, *el-Muğni*, s.266; İbn-i Abidin, *Reddü'l-muhtar*, V,97.

¹⁸ Mecelle, md: 986.

¹⁹ BM Unicef Çocuk Haklarına dair sözleşme. 6. Md., <https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF> (Erişim: 18.08.2021);

korunması ve güvence altına alınması insani bir sorumluluk olduğu kadar dinin de temel geliş amaçlarından biridir.

Çocukların yaşama hakkı doğumlarıyla beraber değil, anne rahmine düştüğü andan itibaren başlar. Bu yüzden İslam, hamileliğe son verecek müessir fiillerin tümünü yasaklamış olup bu fiiller karşısında hamileliğin aşamasına göre bir takım cezai müeyyideler koymuştur. İslam alimleri ana rahminde teşekkül eden çocuğu zarurî bir sebep olmadığı halde kürtajla almanın caiz olmadığını, hele de ceninin rahimde canlanmasından sonra alınmasının cinayet olduğu konusunda hem fikirdirler.²⁰ Hatta kaza sebebiyle bile olsa bir ceninin anne rahminden düşürülmesi durumunda *ğurra* diyeti ödenmesi gerektiğini ifade etmişlerdir.²¹ İnsanın mevcudiyetini devam ettirebilmesi, onun hayati faaliyetlerini eksiksiz yerine getirmesiyle mümkündür. Dolayısıyla yaşam hakkına sahip olmayan bir insan başka hiçbir hakka sahip olamaz. İslam, bu yaşam hakkının muhafazası ve saygı gösterilmesi gereken en önemli hak görür. Kuran'ı Kerim'deki bir çok ayet bu hakkın korunması ve kutsallığına

---

Sevil Lale Kurt, "Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması," *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, Ocak-Haziran 2016, sy., 36, ss.99-127, s. 111.

²⁰ Bk. Muhammed Emin b. Âbidin, *Haşiyetü reddü'l-muhtar*, Kahire 1966, I,302; Ebu'l Berakat, *eş-Şerhu'l-kebir*, Daru'l-fikr, Beyrut, t.y., II,262; Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed el-Ğazali, *İhyâu ulumi'd-din*, Daru'l-marife, Beyrut, 1982, II,51; Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Kudâme, *el-Muğnî*, Daru'l-kütübi'l-ilmîyye, Beyrut, t.y., VII,2; Celal Yıldırım, *Kaynaklarıyla İslam Fıkhı*, Uysal y.y., Konya, t.y. III, 73-74; Ali Yüksek, "Ahkamu'l-ichâdı ve'l-ğurra; Çocuk düşürme *ğurra* hükümleri", Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c.7, sy.1, ss.169-185, Bişkek, 2018, s.181; Çeker, *İslam Hukukunda Çocuk*, s.151.

²¹ *Ğurra*: Düşürülen bir ceninden dolayı ödenmesi gereken diyet. Bk.: Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ensar Neşriyat, İstanbul, 2005, s.160; Gurrenin miktarı sünnete göre, beş deve, -altın ve gümüşün o asırdaki değerine göre- yaklaşık 212,5 gr. altın veya 1785 gr. gümüştür. Bk.: Dâvûd, "Dıyât", 19; Tirmizî, "Dıyât", 15, Heyet, *İlmihal*, TDV, II,139.

yöneliktir. En büyük cezaları da bu hakkın ihlaline koymuştur. Böyle bir suçu işleyenin, ebedi olarak lanetlendiğini ve cehennemde kalacağını bildiren Kuran, bu hadisenin Allah'ın öfke ve lanetini çeken korkunç bir günah olduğunu belirtir. Konuyla ilgili birkaç ayeti şöyle verebiliriz:

“Fakirlik korkusuyla çocuklarınızın canına kıymayın! Biz onların da sizin de rızkınızı veririz. Onları öldürmek gerçekten büyük bir günahtır.”²²

“Onlar, Allah ile beraber başka bir ilaha kulluk etmeyen, haksız yere, Allah'ın haram kıldığı cana kıymayan ve zina etmeyen kimselerdir. Kim bunları yaparsa ağır azaba uğrar.”²³

“Bir mü'mini kasten öldürenin cezası ise, içinde ebedî kalacağı cehennemdir. Allah ona gazap etmiş, onu lânetlemiş ve onun için pek büyük bir azap hazırlamıştır.”²⁴

“Bir cana kıymanın veya yeryüzünde bozgunculuk çıkarmanın cezası olmaksızın kim bir kimseyi öldürürse sanki bütün insanları öldürmüş gibi olur.”²⁵

Hz. Peygamberimizde helak edici yedi büyük günah arasında şirk ve büyüden sonra üçüncü sırada cana kıymayı zikretmiştir.²⁶

İslam, insan hayatını korumak için büyük cezai müeyyideler de koymuş bir canı haksız yere yok etmenin cezasının ancak bir can yok etmek²⁷ olabileceğini ifade etmiştir. Şurası bir gerçektir ki; insanın maddi ve manevi yaşamına yönelik tecavüzleri önlemek ve onurlu bir yaşam

---

²² İsra 17/31; En'am 6/151.

²³ Furkan 25/ 68

²⁴ Nisa 4/93

²⁵ Maide 5/32

²⁶ Müslim, “İman,” 1

²⁷ Bakara 2/178, “Ey iman edenler! Öldürülenler hakkında kısas size gerekli kılındı. Hüre hür, köleye köle, kadına kadın. Ancak her kime, kardeşi tarafından bir şey başlanırsa artık ona hakkaniyetle uymalı ve diyeti ona güzellikle ödemelidir. Bu, rabbinizden bir hafifletme, bir rahmettir. Bundan sonra kim haddi aşarsa ona elem verici bir azap vardır.”

sürmesini sağlamak asıldır. Bu amaca matuf olarak İslam dini, anne karnındaki bebeğin sağlığını olumsuz etkileyebilecek olması gerekçesiyle hamilelere bir takım kolaylıklar tanımıştır.²⁸ Mesela hamile olan kadınlar ve süt emziren kadınlar ramazan oruçlarını tutmayarak ileriki bir tarihe erteleyebilirler. Bunda bütün İslam alimleri hemfikirdirler.²⁹ Onlar bu ruhsatın gerekçesini anne karnındaki bebeğin sağlıklı doğma ve yaşama hakkına bağlamışlardır.

2. Ebeveynlerini, Akrabalarını Tanıma ve Soy İsim Hakkı

Sahih bir evlilik mahsulü olan çocuğun nesebi babasına tabidir.³⁰ İslam, sahîh nesebin bilinmesini ve ona göre hareket edilmesini emreder, nesebin inkarını ve bozulmasını büyük vebal görüp bu durumu cennetten mahrum kalma sebebi olarak sayar.³¹ Nesep ve akrabaları tanımada en önemli kaynak soy isimdir. Bu sebeple çocuğun babasının soy ismini alması en doğal hakkıdır.³² İslam'ın evlat edinmeyi yasaklamasının temelindeki neden de budur. Kur'an-ı Kerim çocukların, babalarının adıyla (aile bağlantısını gösteren soy isimleriyle) çağrılmasını emreder.³³ Nesebini ve akrabalarını tanımayan bir çocuk ileriki yaşamında bir takım dini ve sosyal problemlerle karşılaşabilir. Mesela gerçek aile ve akrabalarını tanımayan birisi sevgiden, aidiyet mutluluğundan, güven duygusundan uzak kalır. Hayatı boyunca bir eksiklik ve mutsuzluk hisseder. İslam'a göre evlenmenin yasak olduğu mahremelerini tanımayan bir kişi onlarla evlilik

---

²⁸ Bakara, 2/184;, Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, Zehreveyn y.y., İstanbul t.y., 1,521.

²⁹ Alaüddin el-Kâsânî, *Bedü'sanâi' fî tertibi's-şerâi'*, Daru'l-kitabi'l-arabi, Beyrut, 1982, II,97; Heyet, *İlmihal*, TDV, II,372;, Mustafa Buğa, Mustafa el-Hin, Ali el-Şerbecî, *Büyük Şafî Fıkhı (el-Fıkhü'l-Menhecî alâ Mezhebi'l-İmam eş-Şafî*, çev. Ali Arslan, Arslan y.y. İstanbul, 1994, I,2;

³⁰ Mustafa Ahmed Zerka, *el-Medhalü'l-fıkhü'l-âm*, Daru'l-fıkr, Beyrut, 1965, II,748.

³¹ İbrahim Canan, *İslam'da Çocuk Hakları*, s.58.

³² Nüfus Hizmetleri Kanunu, 11, 15 md.

³³ Ahzab 33/5, "Evlatlıklarınızı öz babalarına nisbet ederek çağırın. Çünkü Allah katında doğru olan budur."

dahi kurabilir. Varislerini tanımayan birisi miras geliri açısından mahrumiyetler yaşayabilir. Allah'ın kendisine bahsettiği anne ve baba mirasından mahrum olur. Hiç hakkı olmadığı halde başka insanların mallarını alır. Korunmaya ve bakıma muhtaç bir çocuk kendisinden sorumlu insanları tanımayabilir ve zor durumlarda kalabilir.

3. Vatandaşlık Hakkı

Her çocuğun bir isme ve yaşadığı ülkenin vatandaşlığına sahip olma hakkı vardır. Çocuk doğduğunda devlet, çocuğu ve ismi kaydetmek zorundadır. Bu hak yasalarla belirlenmiş olup çocuğun ileriki yaşamında haklarının muhafazası için önemlidir ve asla değiştirilemez, elinden alınamaz.³⁴ Türkiye Cumhuriyeti Medeni kanununu 339. Maddesine göre Türk vatandaşı anne ve babadan evlilik birliği içinde doğan çocuk Türk vatandaşıdır. Benzer kanunlar diğer ülkelerde de vardır. Çocuğun ismini annesi ve babası koyar. Çocuk babasının soy ismini alır. Anne ve babası, çocuğun vatandaşlık prosedürlerini yerine getirir.³⁵ Vatandaş olan her çocuğun sosyal güvenlik, tedavi ve yardım hakları da kanunlarla korunmuştur.³⁶

İslam dini de çocuğun isim ve milliyet hakkı üzerinde önemle durur. Hz. Peygamber, çocuğun güzel isim hakkını evladın babası üzerindeki haklarından biri olarak görür ve ahirette çocukların babalarının isimleriyle beraber çağırılacaklarını belirtir.³⁷

---

³⁴ Unicef Çocuk Haklarına dair sözleşme. <https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF> (Erişim: 18.08.2021); NHK, 11, 15 md.

³⁵ Süleyman Emre Zorlu, "Günümüz ve İslam Hukukunda Çocuk Hakları Karşılaştırmalı Bir İnceleme," *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c.21, sy., 2, Konya, 2013, ss. 125-160, s.146.

³⁶ Bk. TMK, 01.10.2008 tarihli, 5510 Sayılı Sosyal Güvenlik Kanunu, 60. Md.; Emine Akyüz, *Çocuk Hukuku*, Çocukların Hakları ve Korunması, Ankara, 2012, s. 5.

³⁷ Ebu Davud, Edep, 70.

İslam devleti sınırları içerisinde bulunan bir çocuk o devletin vatandaşı sayılır.³⁸ Ayrıca devlet başkanı o çocuğun velisi sayılır. O çocuğun korunması, kollanması, eğitimi ve hayata hazırlanması devletin görevidir.³⁹

4. Miras ve Mülk Edinme Hakkı

İnsanların dünya yaşamın da mal-mülk edinmesi doğal bir ihtiyaçtır. Kur'an-ı Kerim, insanların mülkiyet hakkına sahip olduğunu ifade eder. Bu bağlamda yetim çocukların hakkının korunmasını emrederken onlara mallarının verilmesinin beyan edilmesi⁴⁰ yetim bir çocuğun mal üzerinde hakkının olduğunu, dolayısıyla da mülkiyet hakkının varlığını göstermektedir. Ayrıca “Mallarınızı aranızda haksızlıkla yemeyin”⁴¹ “Ölçüyü, tartıyı adaletle tam yapın. İnsanların mallarının değerini düşürmeyin”⁴² ayetleri insanların mal-mülk sahibi olabileceklerini ve mülkiyet haklarının varlığını göstermektedir.⁴³ Ayrıca dini naslarda yer alan Zekat, Sadaka, Karz-ı Hasen, Kurban, Mehir, Miras, Nafaka, Kefaret, Vasiyet ve Ganimet gibi kavramlar şahsi mülkiyetin meşruiyetine işaret etmektedir. Bu hak konusunda kadın erkek küçük büyük arasında fark yoktur.

İnsanlar çok farklı sebeplerle mal mülk sahibi olabilirler mirasta bunlardan bir tanesidir. Sahih nikahla canlı doğan her çocuk anne-babasının ve diğer murislerinin varisidir. İslam dini anne karnındaki

---

³⁸ Saffet Köse, “Lakî” TDV İslam Ansiklopedisi, TDV y.y., Ankara, 2003, XXVII,68-69; NHK, 19. Md.

³⁹ Tirmizî, Nikah, 15; Ebu Davud, Nikah, 19; İbn Mâce, Nikah, 15; Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukuki İslamiye ve İstılahatı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen y.y., İstanbul, 1988, VII,228.

⁴⁰ Nisa 4/2, “Yetimlere mallarını verin, temizi pis olanla değişmeyin, onların mallarını kendi mallarınıza katarak yemeyin; zira bu büyük bir günahdır.”

⁴¹ Nisa 4/29.

⁴² A'raf 7/85; Hûd 11/85.

⁴³ Hayreddin Karaman, Ahmet Özdemir, *Fıkîhî Bilgi Ve İlkeler Işığında Eşya ve Şahıs Hukuku*, Kitabı yy., İstanbul, 2019, s.43.

cenine dahi ileride canlı doğmak kaydıyla miras takdirinde bulunmuştur.⁴⁴ Miras hukuku ile ilgili tüm düzenlemeler ayrıntılı bir şekilde Kur'an-ı Kerim'de⁴⁵ yer almıştır. İslam dini küçük bir çocuğun miras hakkının veya diğer mali haklarının gasp edilmesini en büyük günahlardan sayılmıştır.⁴⁶ Bütün bunlar göstermektedir ki küçücük bir çocuğun dahi varislerine mirasçı olma, mal-mülk sahibi olabilme hakkı vardır.

5. Süt Emme, İyi Beslenme, Giyinme, Barınma Gibi Bakım Hakları

Çocuklar, hayata hazırlanırken çok özel ilgiye muhtaçtırlar. Anne ve babalarda bulunan sevgi ve şefkat durgusu zorunlu görevleri zevkle yapmalarına sebeptir. İslam hukukuna göre evlilik birliğinin sağlıklı bir şekilde devamı esnasında çocuğun temel bakım ve terbiyesi öncelikle ana-babaya aittir.⁴⁷ Çocuğun en temel haklarından birisi beslenmesidir. Bunun en önemli ilk adımı süt emmedir. Anne sütünün, çocuğun biyolojik ve psikolojik gelişiminde ne kadar büyük önem arz ettiği bilim adamlarınca ifade edilmektedir. Bu konuda sayısız bilimsel çalışmalar vardır.⁴⁸ Annenin

---

⁴⁴ Muhsin Koçak, Nihat Dalgın, Osman Şahin, *İslam Hukuku*, Ensar yy., İstanbul, 2015, s.327; TMK, 27. Md.

⁴⁵ Nisa 4/7, 11, 12, 19.

⁴⁶ Nisâ 4/10, "*Haksızlıkla yetimlerin mallarını yiyenler hiç şüphesiz karınlarına ancak ateş doldürmüş olurlar. Zaten onlar alevlenmiş ateşe gireceklerdir.*"; Ebû Hüreyre (r.a.) 'den rivayet edildiğine göre Nebî (sav) şöyle buyurdu: "*Yedi helâk ediciden kaçın!*" Sahâbîler: Ey Allahın Resûlü! Bunlar nelerdir? diye sordular. Hz. Peygamber: "*Allah'a ortak koşmak, sihir (büyü) yapmak, Allah'ın haram kıldığı bir nefsi haksız yere öldürmek, faiz yemek, yetim malı yemek, savaş meydanından kaçmak, evli, namuslu ve hiç bir şeyden haberi olmayan kadınlara zina isnad etmektir,*" buyurdu. Bk.: Buhârî, Vasâyâ 23, Tıb 38, Hudûd 44; Müslim, İmân, 145. Ayrıca bk. Ebû Dâvûd, Vasâyâ, 10; Nesâî, Vasâyâ, 12.

⁴⁷ Üzeyir Köse, *İslam Hukuku Açısından Kimsesiz Çocukların Korunması ve Bakımı*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans tezi, 2018, s.17.

⁴⁸ Gülhan Samur, *Anne Sütü*, TC Sağlık Bakanlığı yy., Ankara, 2008, s. 9; Hatice Giray, "Anne sütü ile beslenme," *Dokuz Eylül Üniversitesi, Tıp Fak. Halk Sağlığı ABD Sted*, İzmir, 2004 • c.13, sy. 1, s.12, 13.

çocuğunu emzirmesi dini ve hukuki bir görevdir. Nitekim Kur'an'ı Kerim'deki "Anneler, çocuklarını iki sene emzirirler" ayeti, annelerin çocuklarını iki yıl emzirmelerine işaret eder.⁴⁹ Bu yüzden annelerin çocuklarını emzirmeleri, babaların uygun ortamları sağlamaları dini bir emirdir. Aynı zamanda çocuklara karşı bu hizmet insani bir görevdir.

Çocukların beslenme, giyinme ve barınma nafakası babaların üzerindedir.⁵⁰ Babalar bu sorumluluklarını güçleri ölçüsünde ve örfe göre yerine getirirler. Bu konuya Allah, Kur'an'da " Onların normal ölçülerde yiyecek ve giyeceklerini sağlamak da çocuk kendisinden olanın (babanın) borcudur. Hiç kimse gücünü aşan bir şeyle yükümlü kılınmaz..." şeklinde işaret buyurmaktadır. Babanın veya velinin bulunmadığında velisi konumunda olan yakın akrabaları ve devlet çocuğun rızkını ve nafakasını temin etmek durumundadır.⁵¹

6. Büyükleri Tarafından Çocuklara Değer Verilmesi, Sevgi ve Merhamet ile Himaye Edilmesi, Kötü Kötü Alışkanlıklardan Korunması Hakları.

Çocuğun, her şeyden önce bir insan olması dolayısıyla doğuştan bir değeri ve haysiyeti vardır. Yüce Allah, "Biz insan oğluna değer verdik."⁵² Diyerek buna işaret ediyor. Sevgi, insanı bir kişiye yada bir şeye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten içsel bir duygudur. Değer verilen sevilir, sevilen mutlu olur. Dünyada sevmeye, değer vermeye en layık olan insandır. Sevgi ve değer verme, özellikle çocukların önemli psikolojik ihtiyaçlarından biridir. Çocuğun bedeni için gıda ne ise, ruhu için de sevgi odur. Çocuğun göreceği sevgi veya sevgisizlik, onun ileri yaşamındaki

---

⁴⁹ Bakara 2/233, "Emzirmeyi tamamlamak isteyen için analar çocuklarını tam iki yıl emzirirler..."

⁵⁰ Muhammed b. Ahmed es-Serahsî, *el-Mebsûd*, Ed. Mustafa Cevat Akşit, İstanbul, 2008, V,358-361; Celal Erbay, "Nafaka", TDV, *İslam Ansiklopedisi*, Ankara, 2006, XXXII,282-285.

⁵¹ Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslam Hukuku*, İstanbul, 1991, 1352.

⁵² İsra 17/70.

kişiliğine olumlu veya olumsuz manada etki etmektedir. Sosyal hayata uyum sağlayamayan, suç işlemeye eğilimli, kendisiyle ve çevresiyle barışık olmayan çocukların genellikle sevgi ve şefkatten mahrum olarak yetişen, şiddet ve nefrete maruz kalmış çocuklar olduğu bilinen bir gerçektir. Bunun için çocukların sevgi ve iyi muamele görme ihtiyacı onlar için bir haktır.

Ailesinden sevgi görmemiş çocuklar, ileriki yaşamlarında kendilerine güveni olmayan, başkalarına bağımlı, problemler karşısında boğulan, duygularını ifade etmekte çekinen, değişken ruh haline sahip ve en önemlisi belki de hayata olumsuz, karamsar bakan kişiler haline gelirler. Konuyla alakalı olarak, yüzlerce aile ve binlerce çocuğun katılımıyla gerçekleştirilen birçok saha araştırmasında altı yaş ve onlardan küçük çocukların kişilik oluşumlarında en önemli etkenin sevgi olduğu açıklanmıştır. Ayrıca kötü davranışların ve kötü sözlerin çocukların karakter ve zeka gelişiminde olumsuz etkilere de yol açtığı görülmüştür. Gözlemlere göre anne babası düzgün konuşan ve sevgi ile büyütülen çocukların hem ruhsal hem fiziksel gelişimlerinin de sağlıklı olduğu görülmüştür.⁵³

Tüm varlıklara sevgi ve merhametle yaklaşan Hz. Muhammed, çocukları sevme, değer verme, onlara merhametle yaklaşma konusunda söz ve fiilleriyle bize örnek olmuştur. O, kız çocuklarının diri diri toprağa gömüldüğünde kızlarını omuzlarında gezdirmiştir. O, “Küçüğümüze merhamet göstermeyen, büyüğümüze saygı göstermeyen bizden değildir”⁵⁴ derdi. Küçük çocuklara selam verir onları öperdi.⁵⁵ Çocuklara beddua edilmesini yasaklayan⁵⁶ Hz. Peygamber, onlara sevgi ile hitap ederek⁵⁷

---

⁵³ <https://www.cocukpsikiyatri.org/cocuklarda-sevginin-onemi/> (Erişim: 04.04.2022)

⁵⁴ Tirmizî, Bir ve Sıla, 15.

⁵⁵ Buharî, Edep, 18; Müslim, Selam, 15; Fedail, 64; Tirmizî, Bir ve Sıla, 15.

⁵⁶ Ebu Davud, Vitr, 27.

⁵⁷ Tirmizî, Edep, 62.

şakalaşırđı.⁵⁸ Bir şey ikram edeceği zaman çocuklardan başlardı.⁵⁹ Bazen çocukları merkebine bindirir gezdirirdi.⁶⁰ Hastalanan çocukları gayri Müslim bile olsalar onları ziyaret eder,⁶¹ ölenlerinin cenaze namazlarını kıldırırdı.⁶²

Hız. Peygamberin çocuklara olan sevgi ve merhametine dair daha pek çok örnek verebiliriz. Bütün bunlar, çocuklarla alakalı bir takım hukuki ilkeleri de beraberinde getirmiştir. Çocukların sevgi, şefkat ve iyi muamele görme, fiziksel ve ruhsal şiddetten uzak tutulma hakları bunların en önemlilerindedir.⁶³

Ebeveynler çocuklarına karşı sevgi ve şefkate adil olmalılar. Onları üzecek, birbirlerine karşı husumete sevk edecek davranışlardan kaçınmalılar. Ailede her çocuk eşit haklara sahiptirler. Bu yüzden eşit muamele görme hakları vardır.

7. Oyun Oynama Hakkı

Oyun çocukların hiç vazgeçilmez uğraşısı, eğlencesi, öğrenme kaynağı, bedensel ve ruhsal gelişim etkinliğidir. Dünyanın her yerinde, her çağda ve her kültürde çocuklar oyun oynarlar. Oyunların türleri, özellikleri, oyuncakları kültürden kültüre, çağdan çağa değişse de çocuğun olduğu her yerde oyun ve oyuncakların varlığı bilinen bir gerçektir. Oyun, çocukların günlük yaşantısında yeme içme, nefes alıp verme kadar önemlidir. Her çocuk zevkle ve arzuyla oyun oynar.

---

⁵⁸ İbnü's-sünnî, Ebu Bekr Ahmed b, Muhammed ed-Dineverî, Amelü'l-vevmi ve'l-leyle, Mektebetü'ş-şamile, V,416.

⁵⁹ Tirmizî, Deâvât, 53.

⁶⁰ Buharî, Libas, 98.

⁶¹ Buharî, Cenaiz, 80.

⁶² Nesâî, Cenaiz, 58.

⁶³ BM Unicef Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, 19, 37. Md.; Zorlu, "Çocuk Hakları," s.217

Çocukların fiziksel, zihinsel, dil, sosyal-duygusal gelişim alanlarında oyun ve oyuncakların önemli etkileri vardır. Bazı ebeveynler oyunla geçen zamanı boşa geçen zaman olarak görse de oyun, çocuğun kendini, duygularını ifade edebildiği, yeteneklerini geliştirebildiği, yaratıcılığını kullandığı bir eylemdir. Dolayısıyla oyun, çocuk için en etkili ve kalıcı olan öğrenme aracıdır.⁶⁴

Oyun, çocuğa gözlem yapma, araştırma, keşfetme, yeni beceriler elde etme imkanı sunar. Oynayan çocuk başarısızlık endişesi duymadan dilediği kadar deneme yapar. Bir çocuk arkadaşlarıyla oynarken; paylaşmayı, yardımlaşmayı, işbirliği yapmayı, sıra beklemeyi, sorumluluk almayı, kurallara uymayı, başkalarının hakkına saygı duymayı ve kendi hakkını korumayı öğrenir. Çocuğun oyun esnasında bazen lider bazen pasif rolde bazen de kaybeden olması onu problemler karşısında mücadele etmeyi öğretir. Böylece de oyun oynayarak bir anlamda hayatı öğrenir. Aynı zamanda çocuk oyun ile öğrenmenin yanı sıra enerjisini boşaltır, rahatlar ve mutlu olur.⁶⁵

Hz. Peygamberimizde çocukların oyun oynamasını tavsiye etmiş hatta kendisi çocuklarla oyunlar bile oynamıştır. Meselâ kendisine hizmet eden küçük yaştaki Enes'in, gönderdiği yere gitmeyip çocuklarla birlikte oyuna dalmasını müsamaha ile karşılamış, onun mahcup olmaması için "Ey iki kulaklı Enes" diyerek şaka bile yapmıştır.⁶⁶ Yine bir defasında Hz. Peygamber, toprakla oynayan çocuklara rastlamış, sahâbeden biri oynayan çocuklara engel olmaya kalkışınca Hz. Peygamber: " *Bırak onları! Toprak çocukların ilkbaharıdır.*"⁶⁷ buyurarak oynamalarını desteklemiştir. Ayrıca

---

⁶⁴ Mevhibe Rumeysa Çamlı, "Okul Öncesi Dönemde Yaratıcı Drama Yoluyla Değerler Eğitimi," *Erken Çocukluk Dönemi Din-Ahlak-Değerler Eğitimi ve Sorunları 1*, Edt., Mehmet Bayyığıt vd. Palet yy., İstanbul, 2020, s.376, 377.

⁶⁵ Ayperi Sığırtmaç, Çocuk ve Oyun, https://anaokulu.cu.edu.tr/_/file/3_COCUK_VE_OYUN.pdf (15.08.2021).

⁶⁶ Müslim, Fedâil, 54.

⁶⁷ Heysemî, VIII, 159.

Rasûlullah'ın, torunları Hasan ve Hüseyin ile oyunlar oynadığı, onları sırtına alarak gezdirdiği, ayrıca amcası Abbâs'ın çocukları arasında koşu yarışı düzenlediği bilinen şeylerdir. Rasûlullah Abbas'ın çocukları Abdullah, Ubeydullah ve Kesîr'i yanyana getirir ve şöyle derdi: “Kim önce koşup bana gelirse ona şu kadar ödül var!” Çocuklar da koşarak gelirler, kimi Resûlullah'ın sırtına, kimi göğsüne çıkmaya çalışırdı. O da onları öper ve kucaklardı.⁶⁸

Oyun, çocuğun en doğal hakkıdır. Bu hakkı onun elinden alan her türlü engel kaldırılmalıdır. Onların doyasıya oynamaları sağlanmalıdır. Çocukların çalıştırılması, arkadaş ortamından uzaklaştırılması engellenmelidir. Hatta onların oyun ihtiyacına engel olan eğitim programları bile yeniden düzenlenmelidir.

8. Terbiye ve İyi Eğitim Alma Hakları

Çocuğun en önemli haklarından biri eğitim hakkıdır. Okuma-yazma, sayısal işlem yapabilme becerileri kazanma, ve hayata hazırlanma konusundaki eksiklik insan yaşamında ciddi sorunlara, mağduriyetlere sebep olmaktadır. İnsanın, yaşadığı hayatı gerçek anlamıyla kavrayabilmesi için beşikten mezara kadar sürecek bir eğitim faaliyeti içinde olması gerekir. Zira eğitim, bir insanın; duygusal, bedensel, zihinsel olarak sahip olduğu yeteneklerini belirlenen amaç doğrultusunda geliştirmesidir. Bilgi kazanmak, davranışlarını geliştirmek yolunda atılan adımların hepsi eğitimin kapsamında yer almaktadır. İsteyerek ve kasıtlı olarak değişimler geçirmek eğitimin bir parçası olarak tanımlanmaktadır.⁶⁹ İslamiyet açısından eğitimin hedefi, “İnsanı, dinî ve dünyevî vazifelerini hakkıyla yerine getirebilecek bir seviyeye ulaştırmaktır.”⁷⁰ Küçüklükte alınan eğitimin kalitesi tüm hayatı olumlu veya olumsuz etkiler. Eğitim, zihinleri esir alacak her türlü yaklaşımı engeller. İnsanı özgürleştirir, özgüven sağlar, hayatta mutlu ve başarılı olmasına imkan verir.

---

⁶⁸ İbn-i Hanbel, I, 214.

⁶⁹ <https://www.egiticininegitimi.gen.tr/egitimin-onemi.php> (Erişim: 18.08.2021)

⁷⁰ Mehmed Fuad, *Vezâif-i Aile*, İstanbul 1328, s.24.

Yetişkinlerin karıştığı birçok suç olaylarında, mutsuzluk veya başarısızlıklarda küçük yaşlardaki aldıkları kötü eğitim yatmaktadır.⁷¹

İslâm dini, çocukların iyi terbiye edilmelerine ve eğitim almalarına çok önem vermekte olup, bunu dini naslarla teşvik etmektedir. Nitekim her Müslümana lazım ilmihal bilgilerini öğrenmek farz-ı aynıdır.⁷² İslam, çocukları bu konuda hak sahipleri olarak görmektedir. Hz. Peygamber “*Bir baba, evladına güzel ahlaktan daha iyi bir miras bırakamaz*” sözüyle terbiye ve eğitimin önemine işaret etmiştir. Çocuğun dinini öğrenme hakkı en önde gelen eğitim hakkıdır. Çünkü din, toplumda bir mensubiyeti ve sorumlulukları ifade eder. Buna göre insan çeşitli hükümlere ve muameleler tabi tutulacaktır.⁷³ İslamiyet, inanç, ibadet, ve sosyal yaşam ile ilgili birçok emir ve yasaklar, birçok sevap ve günahlar öngörmektedir. Bu konularda bilgilenmek, bilgiyi eyleme dönüştürmek Müslümanca yaşayabilmenin gereğidir. O halde İslam’ın öngördüğü bir yaşam biçimini öğrenmesi her Müslüman için bir haktır.⁷⁴ Bu yüzden çocukların dinlerini öğrenme ve iyi eğitime hakkı, aslında başta ebeynlerin görevi olmakla beraber devletin de görevidir.⁷⁵ Tüm dünya devletlerinde var olan eğitim kurumları, başta çocuklar olmak üzere tüm insanların eğitim haklarının gereğidir. Kuran’ın ilk ayetinin “oku” emri olduğunu hatırlarsak; İslam’da öğrenmenin, bilgi ve görgü arttırmanın ne denli teşvik edildiğini

---

⁷¹ Behiye Alyanak, “Şiddet ve Çocuk,” *Din ve Hayat Dergisi*, İstanbul Müftülüğü yay., 2015, Sy.15, s.85, 89.

⁷² Muhammed Ebu Hamid el-Gazalî, *İhyau Ulumi’d-Din* (Çev. Ali Arslan), İstanbul, 1992, I,88; Abdurrahman el-Cezârî, *Kitabu’l-Fıkh âlâ’l-Mezahibi’l-Erbaa*, Beyrut, 1990, I,188; Vehbe Zuhaylî, *el-Fıkhü’l-İslami ve Edilletuhu*, Şam, 1989, IV/13 I,502, 505.

⁷³ Çeker, *İslam Hukukunda Çocuk*, s.183.

⁷⁴ Davut Okçu, “İslam Hukukunda Eğitim ve Öğretim Hakkı,” Akademisyen Kitabevi, Ankara, 2019, s.27.

⁷⁵

https://www.dhgm.meb.gov.tr/Yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/151/akyu_z.htm (Erişim: 24.08.2021).

çıkabiliriz. İlim ve öğrenmeye büyük önem veren İslam, elbette öğrenilen şeyin öğretilmesini de ister.

9. Velâyet ve Vasâyet Hakkı

Çocuklar, zihinsel ve bedensel gelişimlerini henüz tamamlamadıkları için daima başkalarının yardım ve desteğine muhtaçtırlar. Bir çocuğu en çok seven ve kollayan şüphesiz ailesidir. Bu yüzden aile büyükleri birinci derecede velidirler.

Velayet, küçük çocukların, bazen de kısıtlı ergen çocukların bakımını, korunmasını ve çeşitli açılardan yetiştirilmesini sağlamak amacıyla ana-babaların çocukların kişilik haklarını ve mallarını koruması ayrıca onların temsili konusunda sahip oldukları hak, yetki ve ödevler olarak tanımlanmaktadır.⁷⁶ İslam'da bu hak belirli kişilere verilmiştir. Hz. Peygamberin Veda Hutbesi'ndeki ifadesine göre velayet hakkı başta babaya ait olmak üzere⁷⁷ babanın vefatı durumunda ise bu hak dede, amca, abi gibi sağ kalan kişiye verilmektedir.⁷⁸ Çocuğun yakın akrabalarının bulunmaması durumunda, onun bu velayet hakkı güvenilir başka insanlara bırakılmıştır. Buna vasayet hakkı denir. Bu hak ise, velilerin bulunmadığı durumlarda onların yerini alabilecek, mahkemece tayin edilmiş kişilere verilmesidir.⁷⁹ Buluş çağına ermemiş hatta reşit olmamış çocuklar hayatlarını idame ettirme konusunda veya kendileri veya sahip oldukları mallar üzerinde yeterince tecrübe sahibi olmayabilirler. Onları ve mallarını korumak, onlara faydalı olacak şeyleri yapmak bir çocuğun velilerinin veya

---

⁷⁶ İbn Nüceym, Zeynuddin b. İbrahim, *el-Bahru'r-râik kenzi'd-dekâik*, Kahire: Matbaatü'l-ilmîyye, 1333/1915, III,113; Mustafa Genç, *İslam Hukukunda Evlendirme Velayeti*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2002, s.15.

⁷⁷ Muhammed ibn Hişam, *Sîretü İbn Hişam*, Mevku'ül-İslam, <http://www.al-islam.com>, ty., II,605; Safiyyürrahman, *er-Rahigu'l-mahtûm*, multega ehli'l-hadis, <http://www.ahlalhdeth.com> ty., I,27.

⁷⁸ Çeker, *İslam Hukukunda Çocuk*, s.114.

⁷⁹ Türk Medeni Kanunu, md.: 346/396; Erdoğan, *Sözlük*, s.598.

vasisinin uhdesinde bir görevdir. Bu durum, çocuğun en temel haklarından biridir.

Sonuç

Dünya hayatının en değerli varlığı insandır. Çocuklar küçük insanlardır. Onlar ebeveynlerin göz aydınlığı, mutluluk vesilesi ve geleceğidir. İnsanın karakterinin ve kişiliğinin şekillendiği çocukluk dönemi hayatın en önemli bölümüdür. Tüm hukuk sistemlerinde çocuklarla ilgili düzenlemeler vardır. Çocukların bireysel olarak hakları oralarda konu edinmiştir.

Çocuklar, Kur'an ve sünnette, buluş çağına kadar mükellef sayılmamakla beraber onlara dair birçok hükümler ve haklar orada yerini almıştır. İslam'a göre anne karnına düştükten sonra her çocuk, yaşama, nesep, soy isim gibi birtakım haklara sahip olur. Genel olarak 0-7 yaşlar arasındaki çocuklar zihinsel ve bedensel gelişimlerini tamamlayamadıkları için eda ehliyetleri yoktur. Bu yüzden her türlü tasarrufları geçersizdir. 7 ile buluş arasında bulunan çocukların vucub ehliyetleri tam olup eda ehliyetleri eksiktir. Yani o yaştaki çocuklar nesep, miras, gibi haklara sahiptirler. Lehlerine olan tasarrufları geçerli olup aleyhlerine olan tasarrufları geçersizdir. Cezai ehliyetleri olmayıp mali suçlarında velileri zararı tazmin etmek zorundadır. Bu dönemdeki çocukların, iman ve ibadetleri makbul olup nafîle olarak amel defterlerine işlenmektedir.

Ceninlik döneminden ergenliğe kadar çocukların tüm hakları dini ve hukuki naslarla koruma altına alınmıştır. Buna göre her çocuğun yaşama hakkı, soy isim hakkı, vatandaşlık hakkı ebeveynlerini, akrabalarını tanıma hakkı, vatandaşlık hakkı, miras ve mülk edinme hakkı, süt emme, iyi beslenme, giyinme, barınma bakım hakları, büyükleri tarafından çocuklara değer verilme, sevgi ve merhamet ile himaye edilme, kötü alışkanlıklardan korunma hakları, oyun oynama hakkı, iyi terbiye ve iyi eğitim alma hakları vardır. Bu haklar Kur'an, sünnet, insan hakları evrensel beyanname, BM Unicef Çocuk Haklarına Dair Sözleşme maddeleri kapsamında güvence altına alınmıştır. Bu haklara riayet etmek dinî, hukukî ve sosyal sorumluluktur.

Kaynakça

- Ahmed Cevdet Paşa vd. *Mecelletü'l-Ahkâmi'l-Adliyye*, md: 986.
- Akyüz, Emine. *Çocuk Hukuku, Çocukların Hakları ve Korunması*, Ankara, 2012.
- Alyanak, Behiye. “Şiddet ve Çocuk,” *Din ve Hayat Dergisi*, Sy.15, İstanbul Müftülüğü yay., 2015.
- Aydın, Ayhan. *Eğitim Psikolojisi Gelişim-Öğrenim-Öğretim*, Pegem yy., Ankara, 2014.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukuki İslamiye ve Istılahatı Fıkhiyye Kamusu*, Bilmen Yayınları, İstanbul, 1988.
- BM Unicef Çocuk Haklarına dair sözleşme. 6. Md., <https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF> (Erişim: 18.08.2021).
- BM, Unicef Çocuk Haklarına dair sözleşme. <https://www.unicefturk.org/public/uploads/files/UNICEF> (Erişim: 18.08.2021); NHK, 11, 15 md.
- Buğa, Mustafa, el-Hın, Mustafa, el-Şerbecî, Ali. *Büyük Şafî Fıkhı (el-Fıkhü'l-Menhecî alâ Mezhebi'l-İmam eş-Şafi, çev. Ali Arslan, Arslan Yay. İstanbul, 1994.*
- Canan, İbrahim. *İslam'da Çocuk Hakları*, Yeni Asya y.y, İstanbul, 1980.
- Cezîrî, Abdurrahman el-Cezîrî. *Kitabu'l-Fıkh âlâ'l-Mezahibi'l-Erbaa*, Beyrut, 1990.
- Çamlı, Mevhibe Rumeysa. “Okul Öncesi Dönemde Yaratıcı Drama Yoluyla Değerler Eğitimi,” *Erken Çocukluk Dönemi Din-Ahlak-Değerler Eğitimi ve Sorunları 1*, edt., Mehmet Bayyığıt vd. Palet yy., 2020.
- Çeker, Orhan. *İslam Hukukunda Çocuk*, Kayıhan y.y, İstanbul, 1990.
- Döndüren, Hamdi. *Delilleriyle İslam Hukuku*, İslam Hukuku Külliyyatı yy., Konya, 1977.
- Ebu'l Berakat, eş-Şerhu'l-kebir, Daru'l-fikr, Beyrut t.y.
- el-Kâsânî, Alâuddin. *Bedaiu's-sanâi' fî tertîbi's-şerâi'*, Duru'l-kitabi'l-arabi, Beyrut, 1982.
- Erbay, Celal. “Nafaka”, TDV İslam Ansiklopedisi, TDV y.y, Ankara, 2006.
- Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri Sözlüğü*, Ensar neşriyat, İstanbul 2005.

- Fidan, Yılmaz. “İslâm Hukuku’nda Çocuk Hakları,” *Erken Çocukluk Dönemi Din - Ahlak - Değerler Eğitimi ve Sorunları - 2*, edt., Mehmet Bayyığıt vd. Palet yy., İstanbul, 2020.
- Gazalî, Muhammed Ebu Hamid el-Gazalî. *İhyau Ulumi’d-Din*, çev. Ali Arslan, Akçay y.y, İstanbul, 1992.
- Genç, Mustafa. *İslam Hukukunda Evlendirme Velayeti*, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2002.
- Giray, Hatice. “Anne sütü ile beslenme,” *Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fak. Halk Sağlığı ABD Sted*, c.13, sy. 1. İzmir, 2004.
- Gazali, Ebu Hamid Muhammed b. Muhammed. *İhyâu ulumi’d-din*, Daru’l-marife, Beyrut,1982.
- Hallaf, A. *İslam Hukuk Felsefesi*, çev. H. Atay, Ankara Üniversitesi y.y., Ankara, 1985.
- Heyet, *İlmihal*, Türkiye Diyanet Vakfı y.y., Ankara, 2005.
- <https://www.cocukpsikiyatri.org/cocuklarda-sevginin-onemi/> (Erişim: 04.04.2022)
- https://www.dhgm.meb.gov.tr/Yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/151/akyuz.htm (Erişim: 24.08.2021).
- <https://www.egiticininegitimi.gen.tr/egitimin-onemi.php> (Erişim: 18.08.2021)
- İbn Âbidîn, Muhammed Emîn b. Âbidîn, *Hâşiyetü Reddû’l-Muhtâr alâ’d-Dürri’l-Muhtâr Şerhu Tenvîri’l-Ebsâr*, Dâru’l-Fikr, Beyrut, 2000
- İbn Âbidin, Muhammed Emin *Haşiyetü reddü’l-muhtar*, Kahire 1966.
- İbn Hişam, Muhammed. *Sîretü İbn Hişam*, Mevkau’l-İslam, <http://www.al-islam.com>, ty.
- İbn Kudame, Abdullah b. Ahmed b. Kudame el-Makdesî. *el-Muğnî*, Daru’l-fikr, Beyrut, ty.
- İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Kudâme, *el-Muğnî*, Daru’l-kütübi’l-ilmiyye, Beyrut, t.y.
- İbn Manzûr, *Lisanu’l-Arab*, Daru’l-maarif, Kahire, ty.
- İbn Nüceym, Zeynuddin b. İbrahim, *el-Bahru’r-râik kenzi’d-dekâik*, Matbaatü’l-ilmiyye, Kahire, 1333/1915.
- İnanç, Banu. Yazgan, Bilgin. Atıcı, Mehmet. Kılıç, Meral. “Gelişim Psikolojisi”, *Çocuk ve Ergen Gelişimi*, Ankara, 2007.
- Karaman, Hayreddin. *Mukayeseli İslam Hukuku*, Nesil y.y., İstanbul, 1991.

- Karaman, Hayreddin. Özdemir, Ahmet. *Fikhî Bilgi Ve İlkeler Işığında Eşya ve Şahıs Hukuku*, Kitabı yy., İstanbul, 2019.
- Kâsânî, Alauddin. *Bedû'sanâi' fî tertibi's-şerâi'*, Daru'l-kitabi'l-arabi, Beyrut, 1982.
- Koçak, Muhsin. Dalgın, Nihat. Şahin, Osman. *İslam Hukuku*, Ensar yy., İstanbul, 2015.
- Köse, Üzeyir. İslam Hukuku Açısından Kimsesiz Çocukların Korunması ve Bakımı, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2018.
- Kurt, Sevil Lale. “Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması,” *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, sy., 36, Ocak-Haziran 2016, ss.99-127.
- Kurtubî, Ebu'l-Velid Muhammed B. Ahmed b. Rüşd el-Kurtubî, *Camiul-Ahkami'l-Kur'an*, thk., Ahmed el-Berdunî- İbrahim Etfiş, 2. Baskı, Daru'l-Kutubi'l-Mısriye, Kahire, 1964.
- Mehmed Fuad, *Vezâif-i Aile*, İstanbul 1328.
- Nas, Mehmet. Bahçekapılı, Mehmet. “Çocukluk Dönemi Gelişimi ve Din Eğitimi”, *Erken Çocukluk Dönemi Din - Ahlak - Değerler Eğitimi ve Sorunları - 2 Sempozyumu*, Yalova Üniversitesi, 2020.
- Okçu, Davut. *İslam Hukukunda Eğitim ve Öğretim Hakkı*, Akademisyen Kitabevi, Ankara, 2019.
- Saffet Köse, “Lakî” TDV, *İslam Ansiklopedisi*, TDV y.y., Ankara, 2003.
- Safiyürrahman, *er-Rahigu'l-mahtûm*, multega ehlü'l-hadis, <http://www.ahlalhdeeth.com> ty.
- Samur, Gülhan. *Anne Sütü*, TC Sağlık bakanlığı yy., Ankara, 2008
- Serahsî, Muhammed b. Ahmed es-Serahsî. *el-Mebsûd*, edt. Mustafa Cevat Akşit, İstanbul, 2008.
- Sığirtmaç, Ayperi. Çocuk ve Oyun, https://anaokulu.cu.edu.tr/_/file/3_COCUK_VE_OYUN.pdf (15.08.2021).
- Şevkani, Muhammed b. Ali eş-Şevkani, *Neylü'l-evtar min ehadîsi seyyidi'l-ehyâr*, et-Tıbaa muniriyye, Dımaşk, ty.

- Şirbînî, Semseddin Hatib Muhammed b. Ahmed el-Kahiri eş-Şafî, *Muğni'l-muhtac ilâ ma'rifeti meani el-fazi'l-Minhac*, Daru'l-Ma'rife, Beyrut, 1997.
- TMK, Türk Medeni Kanunu) 01.10.2008 tarihli, 5510 Sayılı Sosyal Güvenlik Kanunu, 60. Md.
- Yazır, Elmalılı Hamdi. *Hak Dini Kur'an Dili*, Zehreveyn y.y., İstanbul t.y..
- Yıldırım, Celal. *Kaynaklarıyla İslam Fıkhı*, Uysal y.y., Konya, t.y.
- Yüksek, Ali. "Ahkamu'l-ichâdı ve'l-ğurra; Çocuk Düşürme Ğurra Hükümleri", *Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesi MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, c.7, sy.1, Bişkek, 2018, ss.169-185.
- Zerka, Mustafa Ahmed. *el-Medhalü'l-fıkhü'l-âm*, Daru'l-fıkr, Beyrut, 1965.
- Zeydan, Abdulkerim. *el-Veciz fî usûlü'l-fıkh*, Müessesetü Kurtuba, Bağdat, 1976.
- Zorlu, Süleyman Emre. "Günümüz ve İslam Hukukunda Çocuk Hakları Karşılaştırmalı Bir İnceleme," *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, c.21, sy., 2, Konya, 2013, ss. 125-160.
- Zuhaylî, Vehbe. *el-Fıkhü'l-İslami ve Edilletuhu*, Şam, 1989.